

INTERPRETACIÓ HISTÒRICO-GEOGRÀFICA D'UN INVENTARI MEDIEVAL

per JOSEP M. CASAS HOMS

Ex-Catedràtic d'Institut.
Membre de la Reial Acadèmia
de Bones Lletres de Barcelona

Un inventari és, per regla general, la inerta relació de coses materials que havien pertangut a una persona ja traspassada, o a una entitat o a un dipòsit. En el primer cas, la relació sol estar contaminada del motiu de la seva formulació, la mort; per això la relació inventarial té per essència la immobilitat: convé que tot romangui tal com és descrit, almenys fins que arribi la mutació de patronatge, el que vulgarment en diem canviar d'amo. Per això —sempre parlant en termes de la màxima generalització— diem que els inventaris no solen ésser bons col·laboradors de la història, presos individualment, perquè d'un a un són el registre d'un moment, d'una situació. És necessària la confluència de com més millor a fi de produir un fenomen paral·lel al que es verifica en una projecció cinematogràfica, si hom vol aconseguir el resultat d'una vivència, d'una successió de moviments. Encara, en cas que això s'esdevingui, no serà freqüent que el conjunt d'inventaris ultrapassi els límits d'una zona habitada; valgui per a més d'una jornada; digui noms, valor, motiu de possessió de joies; deixi entendre finalitats i propòsits.

Ateses aquestes consideracions de caràcter general, sorprèn gratament de trobar aprofitables elements històrics en un inventari del segle XIV, concretament en el que encarregaren Genís Almugàver, Bartomeu Bosch i Francesc de la Via, mercaders, ciutadans de Barcelona, a la mort de llur parent, amic i col·lega Guillem Ferrer.

Aquest ciutadà barceloní, nat cap a la mitjanja del segle, degué continuar les activitats mercantívoles del seu progenitor, i, cercant la normalitat de vida, arribada l'ocasió, contragué matrimoni amb madona Constança, de la qual tingué una filla, casada amb l'abans esmentat Francesc de la Via. Enviudat l'any 1375, Guillem es casà en segones núpcies amb una dama originària, sembla, de Blanes, la qual nomia Isabel. D'ella obtingué quatre fills: Guillemonet, Bernardó, Pericó i Franciscó, els quals nomenà hereus universals, reservats sempre els drets de l'esposa i els tutors testamentaris, els Genís, Bartomeu i Francesc

suara esmentats, tal com consta al proemi llatí de l'inventari, que fou terminat i signat el 3 d'agost de l'any 1398, després de deu dies de treball.

La vida activa del Guillem Ferrer transcorregué teòricament a Barcelona, en un típic casal dotat de grans sales, magatzems i cellers on romanien dipositats els gèneres, utensilis i objectes propis de l'exercici de l'activitat comercial i mercantil.

Els gèneres en què mercadejava eren constituïts en bona part per peces senceres de ben diverses classes de teixits, o bé per objectes, coses o peces confeccionades d'ús general o familiar: llençols, vànoves, teles de matalàs, estovalles, tovallons, flassades, etc.; i també d'ús personal: gramalles, cots, calces, caperons, barrets, jupons, cossets i tantes d'altres, destinades a vestir tant homes com dones.

Figuren també com a disponibles comercialment, armes, projectils, escuts, etcètera, principalment amb destinació a la defensa de les naus, però també a l'habillament o fantasia. Així mateix, coltells d'ús domèstic, personal, feiner. Igualment, algunes peces d'armadura, corretjam i similars arreu propis d'homes d'armes o de llurs cavalls. Al costat de les armes, objectes de tota mena de metalls: cadenes, rampaguells, ganxos, marcs, malls, etc.; calderes de totes les mides i per a tots els serveis.

Llargues titulacions són exigides pels estris pertanyents a l'armament de navilis, a la navegació i concretament a efectes navals a punt de subministració. El fet de trobar-se'n en mal estat, és demostració d'haver estat portades a terme reparacions o renovacions, tan freqüentment necessàries quan els vaixells naveguen. Criden l'atenció vuit àncores de ferro, grans, de nau que el G. Ferrer tenia a la platja de Barcelona lligades o assegurades amb cadenes i tancades amb un cademat. Consta que n'havia deixades o venudes d'altres, de sis quintars de pes.

Penyora que els objectes i peces de tela confeccionades, així com les peces senceres, tenien per finalitat ocasionalment l'exportació, són les nombroses premses de fusta per a enfardar draps, de diferents mides segons la classe dels teixits, que entre altres podien ésser de seda, xamellot, etc.

Gran quantitat de bótes, carretells, barrilets, llibrells «per a lliurar vi», certificaven la mercantilització d'aquest líquid. Aquell vaixellam servia tant per a importar com per a exportar les classes de vins des de les diferents localitats on era produït i acreditat. Les mercaderies hi eren adquirides per tracte personal o per encàrrec.

Cal observar que mentre pel que fa a Espanya el nostre navilier no baixa de València o d'Alacant en els seus tractes, quan li toca travessar el mar, arriba més enllà de l'Àsia Menor, Barrut (Beirut), fins a les costes del Mar Negre, tal com indica la paraula Romania, segons interpretació del Prof. C. Marinesco. D'aquelles llunyanies ençà, es pot dir que tots els principals ports de la Mediterrània són citats al document. Sovint trobem esmentats objectes o matèries procedents d'altres llocs, sobretot de Venècia. Màxima freqüència obtenia el tràfec amb Alexandria i els ports de Sicília, sobretot Palerm, Macina (Messina), Seragossa (Siracusa), etc. De Sicília concretament consta que trametia esclaus, tràfec admès en aquella època, principalment de llinatge de tartres.

Encara que el valor històric de l'inventari es dedueixi d'alguns detalls, per exemple familiars, perquè en determinats capítols hom fa constar, per exemple, com vivien els servents i els esclaus, la relació d'aquests i dels dependents amb

els amos; i en un altre sentit els regals que hom feia en ocasió d'esposalles, o els padrins als pares dels infants apadrinats, on més s'intensifica el valor històric, on més s'augmenta, és als capítols dedicats a la comprovació de comptabilitat, perquè no solament hom fa constar l'existència i el nombre dels llibres on està continguda, sinó que en són donats llargs extractes. Així doncs, cada un d'ells forma la història econòmica d'una empresa important. Potser trobem a mancar la precisió de les dates, que naturalment als llibres ja constava i hom la hi podia comprovar si s'esqueia la conveniència.

Aquests llibres solien estar curosament arrencats a unes lleixes presentant els llocs de les enquadernacions en pergami assegurades amb un correig ample de cuir vermell fermat amb sivella de ferro. Hom podia dividir-los en tres categories. Primera i més important, els escrits de la forma major, anomenats «de deu e deig». La segona categoria era la integrada pels «Manuals». La tercera, per llibres de contingut concret, independent, com és ara el Llibre o compte de despeses efectuades per la galera de l'almoïna, les companyies de naus, els préstecs o bestretes de diners, operacions bancàries, de canvi de monedes, lletres de canvi, etc.

Els llibres constaven, per terme mitjà, de dos-cents folis o «cartes», els quals estaven degudament numerats —«nombrats», com diu l'original—. Quan tots els folis havien estat utilitzats, hom feia constar que el llibre era «finat», és a dir acabat o complet, i el dipositava curosament a l'arxiu de l'oficina, a punt de consulta.

Per tal de donar una idea del contingut d'aquella faisó de llibres, transcriurem alguna de les partides corresponents als llibres novè i desè «de deu e deig». Sempre són esmentades la forma i extensió dels llibres i la numeració foliar.

«Ítem, un altre llibre de paper, de la forma maior, apelhat Libre novè comú de deu e deig del dit defunt, en lo qual ha scriptes .cxxvii. cartes, segons lo nombre scrit en les dites cartes, bé que s'és ver que en .xi. cartes, qui comencen de .xv. fins a .xxvii. no ha res scrit. En la .xxviii. carta del dit llibre ha scrit un compte entre lo dit defunt e en Bn. Descarner mercader, ciutadà de Barcelona, segons lo qual lo dit Bn. Descarner havia a tornar al dit defunt cent cinquanta lliures, deenou sols, tres diners barchs.»

«Ítem, en la quarantena carta del dit llibre és scrit que la raó dels draps de ras que, après que lo dit defunt hac finat lo compte d'aquells que veneren al Marquès de Villena, sinc lliures.»

«Ítem, en cinquanta dues cartes del dit llibre és scrit que Leonardo Ceçet, florentí, devia al dit defunt per raó de un cambi de mil vint cinc florins de Florença, a raó de quinze sols per florí, ço és, de mil florins a la dita raó, set centes cinquanta lliures.»

«Ítem, en la propdita carta se conté un compte entre lo dit defunt e en Julià Barlangui, janovès de la Ribera, segons lo qual lo dit Julià havia a tornar al dit defunt, e fou per cambi que féu en P. Bofill, quatrecentes sis lliures, deu sols sis diners, de moneda de genovins.»

«Ítem, en cinquanta sis cartes del dit llibre és scrit que en Simó Portes, barber, qui ha muller en Càller, devia al defunt, que li havia prestades, quatre lliures vuit sols.»

«Ítem, en vuitanta dues cartes del dit llibre és scrit que mossèn Bn. de Cabrera devia al dit defunt, que bestragué per lo dit mossèn Bn. en València, a ops de una carta sua que li aportà en Sicília, quatre lliures, vuit sols.»

«Ítem, en .lxxxiiii. e noranta cartes del dit llibre se conté un compte entre lo dit defunt e en Joan Toraló, mercader de Mallorca, segons lo qual lo dit Joan havia a tornar al dit defunt, de moneda de mallorquins, quatorze lliures tretze sols. E més en la dita carta se conté que lo dit Joan devia al dit defunt un florí d'or d'Aragó, qui val quinze sols de mallorquins, lo qual florí bestrasc lo dit defunt per lo dit Joan a obs de un traslat de una carta de franquesa de la loge de Barchinona, qui munta per tot quinze lliures, vuit sols e quatre de mallorquins, qui valen de barcelonins onze lliures e onze sols, tres.»

«Ítem, en la norantena carta del dit llibre és scrit que mossèn n'Ot de Muncada, senyor

de Miquinença, devia al dit defunt, per nòlit de la sua persona e d'escuders e robes sues, los quals lo dit defunt passà amb la nau de Salvador Gelat de Sicília aci en Catalunya, cent noranta dues lliures e deu sols.»

«Ítem, en cent cartes del dit libre se conté que en Joan de Dachs, prevere, lo qual solia estar amb Genir Almugàver, e lo qual ara està a Avinyó, devia al dit defunt que li prestà e li féu dir a la taula d'en G. Colom, cambiador de Barchna, trenta sinc lliures.»

«Ítem, en cent vint sinch cartes del dit libre és scrit que en C. Ceragoça, mercader de Barchna, devia al dit defunt, per compte que havia entre ells, nou lliures, set sols, sis diners.»

«Ítem, un altre libre ab cubertes de pergami ab un correig vermell e ab sivella de ferre, de la forma maior, appellat Libre deè comú de deu e deig, lo qual lo dit defunt se'n portà ara darrerament e continua en Sicília, e en lo qual ha cent quaranta tres cartes en què hi ha scrit, bé que n'hi ha algunes en què no ha scrit.

»En la segona carta del dit libre és scrit que mossèn Ramon de Bella, cavaller, devia al dit defunt, que li prestà en Sicília quatrecentes vuitanta nou lliures de moneda de mallorquins, e féu-li'n carta de comenda e letra de cambi, lo qual li devia fer complir en Mallorques, per lo loctinent de Governador de Mallorques.»

«Ítem, en la tercera carta del dit libre és scrit que en Francesc de Casasage, mercader de Barchna, devia al dit defunt per dues caixes de viratons de cer fort, bona roba, que el dit Francesch comprà al dit defunt.»

«Ítem, en deesset cartes del dit libre és scrit que en P. Comes, de casa de don Joan de Cardona, devia al dit defunt que li prestà en Çaragoça de Sicília, trenta florins d'Aragó, los quals lo dit P. Comes donà con venc de Sicília a la dita dona Isabel (muller de F. Ferrer) segons que dien.»

«Ítem, en la dita quaranta una carta és scrit que dona Francesca, napoletana, devia al dit defunt, que li bestrach a Maçina de Sicília, per rescatar roba de la dita dona, quatre onzes, deu tarins, sinch grans.»

«Ítem, en sinquanta quatre cartes del dit libre se conté que en Vanni de Fatza, corredor de Palerm, devia al dit defunt, que li prestà, de què tenia algunes penyores, les quals són en Sicília, dues onzes, quatre terins e deu grans de la dita moneda.»

«Ítem, en la dita carta és scrit que en Bn. dez Reudors, castellà del Castellamar de Palerm, de Sicília, devia al dit defunt per dita que li féu per Elia de Moneix, juen, dues onzes.»

«Ítem, en vuytanta sinch cartes del dit libre se conté que mestre Benedicto de Paterno devia al dit defunt per resta de compte del dit P. Bofill, dues onzes quinze grans, de les quals ha rebut Julià Pinello, genovès, en nom del dit P. Bofill, una onza vint vuit terins deu grans.»

«Ítem, en cent una cartes del dit libre comencen trameses de diverses robes, les quals féu lo dit defunt ara, en lo darrer viage de Sicília en Catalunya, perd diverses persones. E feneixen les dites trameses en cent quatre cartes del dit libre, les quals trameses són en nombre de deenou. Munten totes en quantitat de sinch centes vint una onzes, sinch terins, tres grans.»

«Ítem, en cent deenou cartes del dit libre se conté que lo dit defunt féu dues trameses de dos sclaus, los quals eren per meytat entre lo dit defunt e en Francesch de la Via, genre seu, les quals dues trameses munten setze onzes, setze terins, deenou grans.»

«Íte, un altre libre de paper, en forma maior, ab cubertes de pregami, ab correig de cuyr vermella e ab sivella de lautó, appellat Libre comú de deu e deig, en lo qual en P. de Súrria, mercader, factor del dit defunt sobre la companyia dels dits defunt Genis Almugàver e P. Bofill, quòndam, en lo qual ha doentes noranta cartes nombrades, e han hi fins en nombre de doentes setanta una cartes en què ha scrit, bé és ver que en les dites doentes setanta una cartes n'ha algunes çà e là, en les quals no ha res scrit. E en les altres cartes restants, fins a compliment de les dites noranta cartes e moltes màs que n'hi ha après, qui no són nombrades, no ha res scrit.»

Creiem que els paràgrafs precedents, si no declaren a bastament com i on eren desenvolupats la tècnica i l'exercici mercantívols d'un important mercader ciutadà barceloní, donen testimoni de com era de considerable aquesta activitat. La lectura total de l'inventari, publicat a «Cuadernos de Historia Económica de Cataluña», segon trimestre del curs 1969-1970, multiplicaria els detalls, en part potser excessivament, però faria conèixer l'existència de fets i aspectes que, en gràcia a la brevetat, no hem esmentat aci, com és ara la participació

en altres negocis mercantívols i naviliers, la compra i venda d'edificis, de censals, de drets, sobretot la formació de companyies amb duració més o menys dilatada, la història de les quals també està perpetuada en els corresponents llibres. Per exemple: «Ítem, un altre libre appellat primer, scrit de forma maior, ab cubertas de pregamí, ab un corrtig de cuyr vermell ab sivella de lautó, scrit de mà del dit defunt per la companyia sua e d'en Bonanat Almu-gàver e Nicholau Pujades e de la dona na Eulàlia, muller de l'honrat en G. Al-mugàver, quòndam, en lo qual ha cent quaranta sinch cartes nombrades entre scrites e no scrites, lo qual és finat».

Esment especial mereix la manera d'adquisició i pagament dels esclaus, de llur nacionalitat o origen, del lloc on eren adquirits, de com podien ésser tractats dintre l'organització familiar. No sempre eren equiparats als servents lliures, si bé els podia ésser assignat un mateix local per a dormir; etc.

Les dades històrico-geogràfiques que contenen les 64 pàgines tamany foli de l'inventari, escrites en apretada lletra menuda, documenten la vida interurbana i internacional de l'època, però també són testimoni de la vida i situació urbanes. L'edifici del difunt Guillem Ferrer, seu de les seves empreses tan extenses, tan múltiples, sabem que estava exactament localitzat «assats prop lo forn appellat de Viladecols», al carrer de la Volta del Lledó i que feia cantonada a un carreró que no passava.

Tot s'esdevenia, existia o era referit a la ciutat de Barcelona abans del dia 3 d'agost de l'any 1398, data de la signatura de l'instrument notarial.